

BBS-HARRASTUS SUOMESSA 1993–1999

HAVAINTOJA TOIMINNAN PIIRTEISTÄ JA MUUTOKSISTA

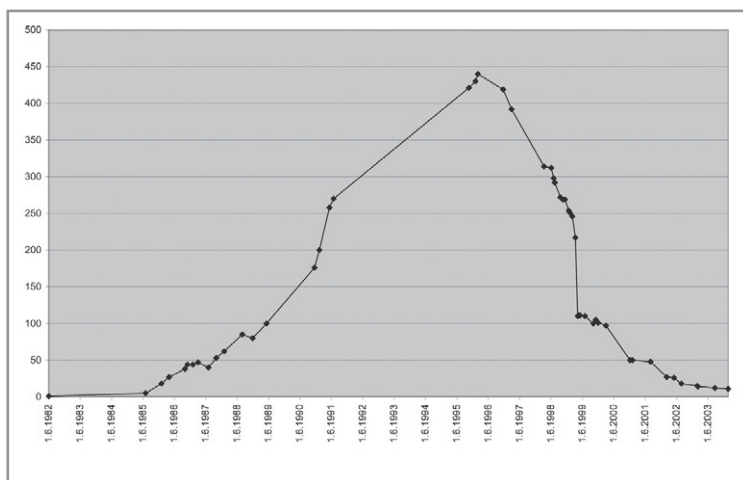
Mikko Hirvonen

BBS-purkilla (Bulletin Board System) tarkoitetaan lankapuhelinverkkoon modeemin ja tietoliikenneohjelmiston välityksellä kytkettyä mikrotietokonetta, johon käyttäjät voivat ottaa yhteyden omalta koneeltaan. Mikrotietokoneharrastajien välisestä kommunikointitarpeesta syntynyt BBS-toiminta rantautui Suomeen 1980-luvun alussa. Purkit keskittyivät useimmiten erilaisiin keskustelualueisiin tai tiedostojen jakamiseen. Marginaaliasemasta lähtenyt harrastus nousi seuraavan vuosikymmenen alussa myös laajemman käyttäjäkunnan suosioon – BBS-purkit olivat useimmille tietokoneharrastajille ensimmäinen askel tietoverkkojen maailmaan.

Yhdysvaltalaiset Ward Christensen ja Randy Suess perustivat vuonna 1978 maailman ensimmäisen BBS-purkin. Järjestelmä tunnettiin nimellä CBBS (Computer Bulletin Board System).¹ BBS-purkkien varhaisvaiheet Yhdysvalloissa kytkeytyivät harrastelijälähtöiseen rakenteluun ja kommunikaatiokanavien etsimiseen. Suomessa BBS-toiminnan alkuketket vaikuttavat käynnistyneen melko samankaltaisesti kuin Yhdysvalloissa, yleistä tietotekniikan kehitystä myötäillen. Kehitys johti innokkaiden harrastajien kokeiluisista kohti laajempaa käyttäjäkuntaa – joskin huomattavasti hitaammin ja pienemmässä mittakaavassa. Suomalaisen BBS-toiminnan pioneerihahmo Seppo Uusitupa perusti oletettavasti maan ensimmäisen julkisen BBS-purkin, CBBS Helsingin 24.6.1982.² Vuoden 1985 lopussa oli pystyssä noin kolmekymmentä yksityistä BBS-purkkia.³ BBS-toiminnan varhaisvaiheisiin liittyivät tiiviisti atk-kerhot ja suomalaiset mikrotietokonelehdet, jotka auttoivat tiedonpuutteesta kärsivää toimintaa osaltaan eteenpäin. Uusitupa mainitsee lehdistön, erityisesti Prosessori-lehden, roolin ”BBS-aatteen” levittämisessä.⁴ Tietotekniikan kulttuurihis-

toriaa tutkineen Petri Saarikosken mukaan myös atk-kerhoissa kiinnostuttiin purkeista jo 1980-luvun alussa. Kerhoissa kerrottiin tietoliikenteen mahdollisuuksista ja opastettiin harrastajia muun muassa artikkeleiden ja asiantuntijoiden luentojen avulla.⁵

Purkeissa liikuttiin tekstipohjaisen käyttöliittymän avulla näppäinkomentoja antaen (ks. kuva 1). Yleensä purkin suuntautuminen esimerkiksi keskustelu- tai tiedostopainotteiseksi riippui pitkälti ylläpitäjän eli sysopin (system operator) omista mieltymyksistä. Erityisesti 1990-luvulla monet marginaalisetkin harrastajaryhmät käyttivät tietoliikennettä toimintansa tukena – niin hiphop-musiikista, sukututkimuksesta kuin parapsykologiasta kiinnostuneille löytyi oma vaihtoehto BBS-maailmasta.⁶ Maahantuojat ja laitevalmistajat perustivat niin sanottuja tukipurkkeja, joiden tiedostalueilla jaettiin esimerkiksi laiteajureita ja päivitystiedostoja.⁷ Lisäksi BBS-purkkeja hyödynnettiin jonkin verran myös kaupallisessa tarkoituksessa, jolloin käytöstä joutui useimmiten normaalin puhelinyhtiön aikaveloituksen lisäksi maksamaan ylimääräistä taksaa.



BBS-HARRASTUKSEN POPULARISOITUMINEN

Vuosien 1991 ja 1996 välillä BBS-järjestelmien määrä kasvoi noin 250 kappaleesta yli 400:aan (ks. kaavio yllä).⁸ Tätä joskus purkkien kultakaudeksikin kutsuttua ajanjaksoa leimasivat suuret muutokset, jotka vaikuttivat merkittävästi BBS-toimintaan. Tuolloin tapahtunut PC-koneiden asteittainen läpimurto toi mukaan runsaasti uusia kotimikro- ja modeemiharrastajia. Samalla ohjelmistojen ja laitteiden tekninen kehitys oli tehnyt BBS-harrastuksesta tietyllä tavalla helpompaa. Eräs olennainen tekijä kasvun taustalla oli mikrotietokonekannan yleinen rakennemuutos. Tilannetta kuvaavat hyvin kotimikroharrastajien erikoisaikakauslehti MikroBitin teettämät lukijatutkimukset: vielä vuodenvaihteessa 1991–1992 noin 49 prosenttia lukijoista omisti Amigan ja 27 prosenttia PC:n.⁹ Vuonna 1995 tehdyn tutkimuksen mukaan asetelmat olivat vaihtuneet, sillä jo 77 prosenttia lukijoista omisti PC-koneen.¹⁰ Konekannan muutoksen ohella BBS-harrastuksen kasvun taustalla oli 1990-luvulla nopeasti kehittynyt modeemitekniikka. Aiemmin 1980-luvulla käytössä olleiden 300bps-¹¹ ja 1200bps-modeemien rinnalle oli vuonna 1994 noussut jo kolme

suurempaan tiedonsiirtonopeuteen pystyvää modeemistandardia.¹²

Varsinkin harrastuskäytössä tavanomaisten hitaampien laitteiden hinta–nopeus-suhde oli selvästi tippunut verrattuna 1980-luvun puoli-
väliin.

1990-luvun puoli-
väliin tultaessa BBS-toimintaa leimasi voimakas jakautuminen eri ikä- ja käyttäjäryhmiin. MikroBitti arveli vuoden

1994 alussa modeeminkäyttäjien määrän kasvun myötä purkkiharrastajien ikärakenteen siirtyneen 16–20 vuoden tuntumaan – ”enää ei tarvitse olla guru soittaakseen modeemilla”, todettiin lehden suomalaisista purkkimaailmaa valottavassa artikkelissa 1994.¹³ Kokeneiden ja uusien käyttäjien välille syntyi usein vastakkainasetteluja: purkkeihin oli muodostunut oma tapakulttuuri ja säännöt, joista harrastusta aloittava käyttäjä ei välttämättä tiennyt. Lehtikirjoittelussa uudenlainen tilanne huomioitiin muun muassa toimittaja ja BBS-harrastaja Olli Majanderin kirjoittamalla ”Kusoilijan Katekismuksella”, jossa kerrottiin kymmenen käskyn muodossa boksikulttuurin etiketistä.¹⁴ BBS-purkin perustamista ja ylläpitoa pidettiin toiminnan alkuaikoina hyvin haasteellisena tehtävänä, lähinnä alan ammattilaisille, innokkaille harrastajille ja ATK-kerhoille mahdollisena.¹⁵ Oman purkin perustamista vaikeuttivat tiedon puute, kalliit laitekustannukset ja yksinkertaisesti ylläpitoon tarvittava työmäärä. 1990-luvulla tiedonsaanti oli kuitenkin helpottunut huomattavasti. Aiemmin mainittu lehdistön osuus harrastuksen ja tiedon levittämisessä näkyi myös 1990-luvulla. MikroBitti julkaisi melko runsaasti tietoliikenteeseen ja purkkeihin liittyviä artikkeleita. Esimerkiksi vuonna 1994 lehdessä

```

<Music:34> Read Command <? for menu>: f
File Commands:  <?> help  <R>eadmenu  <Q> mainmenu  <U>tility menu
<D>irectory list  <N>ew file scan  <G>et file
<C>D change directory  <K>eyword scan  <P>ut file
While listing files you can handle files by pressing the <cursor up> key.
Mark files with <space> and download them with <HGET>.
<> File Command <? for menu>: _

```

Kuvakaappaus suomalaisesta BBBS-purkkiohjelmistosta. Valikosta toiseen siirryttiin näppäinkomentoja antaen. Kuvassa on siirrytty Music-viestiryhmästä tiedostovalikkoon F-kirjainta painamalla.

nähtiin opas oman purkin perustamisesta, vastineena lukijoiden toivomuksiin.¹⁶ Usko purkkitoiminnan tulevaisuuteen näkyi myös konkreettisella tasolla: lehti perusti oman purkkinsa MBnetin vuoden 1994 lopussa.¹⁷

Tilastoja seuraamalla huomaa, että purkkien määrä nousi ennennäkemättömällä tavalla aina vuoteen 1996 asti. Tämänkaltaisen kehityksen voisikin tulkita vain vahvistaneen koko BBS-kulttuuria. Lehtikirjoittelun ja alan harrastajien kommenttien perusteella on kuitenkin ilmeistä, että moni purkki oli varsin lyhytikäinen ja käyttäjäkunta eri tavalla motivoitunutta kuin aiemmin. BBS-ylläpitäjä Timo Söderholm viittaa sisäisen ilmapiirin muuttumiseen – harrastukseen ei enää liittynyt samanlaista pioneerihenkeä kuin aiemmin, koska etenkin oman purkin perustaminen oli helpottunut huomattavasti.¹⁸ Kokeneet harrastajat näkivät käyttäjämäärien kasvun osittain kielteisenä asiana, sillä monet uusista harrastajista eivät suhtautuneet toimintaan välttämättä kovinkaan vakavasti – tämä ilmeni esimerkiksi juuri lyhytikäisten purkkien suurena määränä. Toisaalta on huomioitava, että kasvuun suhtauduttiin myös myönteisesti.¹⁹ Kyse lienee siis ennemminkin käyttäjän hallitsemista atk-taidoista ja BBS-kulttuurin käytöstavoista kuin harrastuksen aloittamisen ajankohdasta. Joka tapauksessa edellä mainitut huomiot viittaavat selvästi BBS-maailman sisäiseen murrosvaiheeseen ja ristiriitatilanteeseen jo joitakin vuosia ennen toiminnan varsinaista laskusuhdannetta. Harrastajien välisestä keskinäisestä tiedonvälityksestä alkanut toiminta muuttui 1990-

luvun puoliväliin mennessä huomattavasti populaarimpaan suuntaan – karkeasti sanottuna BBS-harrastajan profiili liukui ajan saatossa ammatillisesta aloittelijaa kohti. Tämänkaltaiset muutokset olivat omiaan aiheuttamaan käyttäjäkunnan sirpaloitumista yhä pienempiin ryhmiin, kasvattaen samalla uusien ja vanhojen harrastajien välistä kah-tiajakoa. Suljettu alakulttuuritoiminta²⁰ alkoi muuttua populaarimmaksi atk-harrastuksen osa-alueeksi.

TOIMINTA HIIPUU

Näennäisen vahvasta suosiosta huolimatta BBS-toiminta alkoi hiipua varsin nopeasti vuoden 1996 jälkeen. Asian on yleisesti katsottu johtuneen Internetin läpimurrosta ja toiminnan siirtymisestä verkkoon. Tämänkaltaiset päätelmät jättävät kuitenkin huomioimatta pienemmän mittakaavan muutokset. Erityisen tärkeää on hahmottaa muutoksen alkuvaiheet PC-koneiden yleistymiseen ja harrastajamäärien kasvun aiheuttamiin vaikutuksiin. BBS-maailman hiljeneminen johtui lopulta mielestäni monen eri osatekijän vaikutuksesta, jolloin Internetin usein varsin deterministisesti tulkittu vaikutus jäi lopulta hieman arveltua pienempään asemaan.²¹

On kuitenkin selvää, että Internet itsessään sekä siihen kohdistunut kiinnostus ja mediajulkisuus vaikuttivat olennaisella tavalla myös BBS-harrastukseen. Internetin vähittäinen läpimurto alkoi 1980- ja 1990-lukujen taitteessa, tiedeyhteisöjen välisestä

verkosta kohti nykyisenkaltaista, kaikille käyttäjille avointa populaaria tietoverkkoa. Tim Berners-Leen vuonna 1990 kehittämä World Wide Web eli WWW yhdisti yhdessä HTML-hypertekstikielen kanssa Internetin eri tavoin toimivat resurssit ja tietokoneet yhden helppokäyttöisen graafisen käyttöliittymän taakse. Mosaicin ja Netscapen kaltaiset selainohjelmat mahdollistivat www-sivuilla liikkumisen.²² MikroBitin sisällössä Internetin kasvu ilmeni lukuisina erilaisina oppaina ja artikkeleina. Esimerkiksi vuonna 1995 Internetiä ja erityisesti www-käyttöä koskevia artikkeleita ilmestyi miltei jokaisessa numerossa. Samaan aikaan tavallisia BBS-purkkeja suoraan koskeva kirjoittelu loppui lähes täysin.²³ Vuonna 1995 BBS-purkkeja ei käsitelty lainkaan, vuonna 1996 aiheesta ilmestyi vain yksi lyhyt artikkeli. Tämän jälkeen aiheen käsittely loppui kokonaan. Ainoastaan lehden oma BBS, tilaajille suunnattu elektroninen lisäpalvelu MBnet, sai melko säännöllistä palstatilaa. MikroBitin artikkelitarjonnasta ei voida kuitenkaan suoraan tulkita BBS-purkkien lukumäärän ja Internetin yleistymisen suhdetta. Sen sijaan lehtikirjoittelu tuo esille lukijoiden uutta tietoverkkoa kohtaan osoittaman mielenkiinnon ja oman purkin taitavan hyödyntämisen sekä lehden sisällössä, että jonkinlaisena digitaalisena laajentumana – mitä ilmeisimmin muiden BBS-artikkeleiden kustannuksella.

Tietoliikenneharrastukseen on sen alkuaajoista lähtien vaikuttanut puhelinyhtiöiden harjoittama alueellinen hinnoittelupolitiikka. Vuonna 1986 *Printti-lehti* käsitteli Helsingin Puhelinyhdistyksen puhelinmaksuista syntynyttä keskustelua. Tuolloin Helsingin alueella suunniteltiin siirtymistä kertataksasta aikaveloitukseen, mikä herätti modeemiharrastajien keskuudessa kiivasta vastustusta.²⁴ Vastaavanlaiset tapahtumat vaikuttivat myös 1990-luvun BBS-toimintaan: muiden muutosten ohessa aktiivisten käyttäjien määrää laski myös alueittain tapahtuneet taksojen korotukset. Esimerkik-

si sysop Timo Söderholmin mukaan Turun BBS-purkkien käyttäjämäärät tippuivat merkittävästi alueen kahden teleoperaattorin muuttaessa hinnoittelupolitiikkaansa 1990-luvun puolivälin jälkeen.²⁵ Edellä mainittua hintakehitystä oli selvästi havaittavissa myös muualla. Helsingin Puhelin korotti, perinteisesti vahvana BBS-alueena pidetyllä pääkaupunkiseudulla, taksojaan vuonna 1997.²⁶ Vaikutukset tuntuivat myös MikroBitin lukijapurkissa, MBnetissä. Ylläpitäjä Jouni Heikniemen mukaan Internetin kasvun ohella käyttäjämäärää laski aluksi HPY:n kiinteä-taksaisen eli niin sanotun flat rate -hinnoittelun poistuminen.²⁷ Tämänkaltaiset huomiot osoittavat, että purkkimaailman hiljenemisen taustalta on löydettävissä myös usein jo unohduksiin painuneita tapahtumia.

Tietotekniikan arkipäiväistyminen toi purkkeihin paljon uusia, mutta lyhytaikaisia käyttäjiä, sillä toiminnan helpottumisesta huolimatta BBS-purkit vaativat yhä jossain määrin teknistä asiantuntijuutta. 1990-luvun alkupuolella syntynyt ristiriitainen tilanne vaikutti jollakin tasolla myös BBS-toiminnan hiipumiseen: osa vanhoista harrastajista suhtautui alakulttuuriaseman menetykseen kielteisesti. Samalla kokeneiden käyttäjien lukumäärä laski tasaisesti, sillä aktiivinen BBS-harrastus kiinnittyi vahvasti nuoruuteen. Näin purkeista kiinnostuneiden kokonaismäärä alkoi laskea. Vuonna 2000 jäljellä oli noin sata aktiivista järjestelmää, vuonna 2006 enää yhdeksän.²⁸ BBS-maailman hiljenemistä on syytä tarkastella myös kokonaisvaltaisammasta näkökulmasta: erilaisten tietoyhteiskuntavisioiden värittävä aika muokkasi kokonaan uudenlaisen tavan käyttää tietokoneita ja tietoverkkoja, mihin käyttäjäpulasta kärsivät purkit eivät enää kyenneet vastaamaan – ne olivat ikään kuin vanhanaikainen, osittain jo menneisyyteen kuuluva osa mikrotietokoneharrastusta.

Kirjoittaja opiskelee Turun yliopiston kulttuuritutannon ja maisemantutkimuksen laitoksella Porin yliopistokeskuksessa.

- ¹ Rheingold 1993, <http://www.rheingold.com/vc/book/4.html>; Saarikoski 2004, 160.
- ² Järvinen 1994, 88.
- ³ Printti 7/1985, 19, Printti 9/1985, 17. Ks. Saarikoski 2004, 160–161.
- ⁴ Uusitupa 1993, 495.
- ⁵ Saarikoski 2004, 162–165.
- ⁶ Elektroniset postilaatitot Suomessa 9.4.1994 -lislaus, ks. Järvinen 1994, 373–414.
- ⁷ Järvinen 1994, 91.
- ⁸ Terho 2004. Täsmällisten lukujen esittäminen on hankalaa, esitetyt arviot perustuvat harrastajien ylläpitämistä purkkien yhteystietolistoista koottuun tilastoon.
- ⁹ MikroBitti 6–7/1992, 7. Ks. Saarikoski 2004, 393–394.
- ¹⁰ MikroBitti 6–7/1995, 7.
- ¹¹ Lyhenne määritteestä Bits Per Second (bittiiä sekunnissa), jolla viitataan modeemin tiedonsiirtonopeuteen. Esimerkiksi 1990-luvulla käytetyt 56 600bps -modeemit olivat lähes 200 kertaa nopeampia kuin varhaiset 300bps -modeemit.
- ¹² MikroBitti 2/1994, 30.
- ¹³ MikroBitti 2/1994, 44.
- ¹⁴ MikroBitti 2/1994, 47. ”Kusoilijalla” tarkoitetaan modeeminkäyttäjää.
- ¹⁵ Saarikoski 2004, 162; Uusitupa 1993, 498.
- ¹⁶ MikroBitti 10/1994, 51–52.
- ¹⁷ MikroBitti 12/1994, 7 ja s. 68–75.
- ¹⁸ Söderholm 2006.
- ¹⁹ MikroBitti 2/1994, 44. Artikkelissa ”Katsaus suomalaisen purkkimaailmaan” BBS-ylläpitäjät esittivät sekä negatiivissävytteisiä että positiivisia kommentteja käyttäjämäärien kasvusta.
- ²⁰ Alakulttuurilla tarkoitetaan tässä yhteydessä Petri Saarikosken määritelmän mukaisesti laajamalta yleisöltä suljettua harrasteilmiötä, jolle ovat ominaisia kotimikrojen käyttömuotojen mukaan muotoutuneet ja sosiaalista identiteettiä muokanneet säännöt ja toimintatavat. Saarikoski 2004, 30.
- ²¹ Saarikoski 2004, 385–386.
- ²² Ceruzzi 2003, 302–303.
- ²³ Esimerkiksi modeemiestien yhteydessä saattoi olla maininta BBS-purkeista, mutta varsinaisesti aiheeseen liittyviä artikkeleita ei julkaistu.
- ²⁴ Printti 5/1986, 10–11.
- ²⁵ Söderholm 2006. Ks. myös Liikenneministeriön julkaisuja 17/1998, liite 2 ja 14/1999, liite 2.
- ²⁶ Liikenneministeriön julkaisuja 17/1998, liite 2.
- ²⁷ Järvinen & Ruhanen 2002.
- ²⁸ Terho 2004, ”BBSLISTFI 3. syyskuuta 2006”, <http://turkubox.kapsi.fi/bbslistfi.txt>.

LÄHTEET:

Internet-lähteet tarkastettu 15.4.2007. Tiedostot ja tulosteet tekijän hallussa.

Tutkimuskirjallisuus:

- CERUZZI, Paul E. A History of Modern Computing. Second edition. The MIT Press. Cambridge, Massachusetts, 1998, 2003.
- JÄRVINEN, Petteri. Tietoverkot. Opas tulevaisuuden tietoyhteiskuntaan. WSOY. Helsinki, 1994.
- RHEINGOLD, Howard. The Virtual Community. Homesteading on the Electronic Frontier. 1993. Saatavilla HTML-muodossa: <<http://www.rheingold.com/vc/book/>>
- SAARIKOSKI, Petri. Koneen lumo. Mikrotietokoneharrastus Suomessa 1970-luvulta 1990-luvun puoliväliin. Jyväskylän nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 83. Jyväskylä, 2004.
- UUSITUPA, Seppo. 80-luku, modeemien ja BBS:n tulon vuosikymmen. Teoksessa Tietotekniikan alkuvuodet Suomessa. Toim. Tienari, Martti. Tietotekniikan liitto ja Suomen atk-kustannus. Helsinki, 1993.

Aikakauslehdet:

MikroBitti 1994-1999
Printti 5/1986

Kausijulkaisut:

- Liikenneministeriön julkaisuja 17/1998. Suomen telemaksujen hintataso vuonna 1997.
- Liikenneministeriön julkaisuja 14/1999. Suomen telemaksujen hintataso vuonna 1998.

Haastattelut ja harrastajien kokoamat listat ja tilastot:

- Järvinen, Pekka & Ruhanen, Pasi. Jouni Heikniemen haastattelu 3.8.2002. Julkaistu alkuperin Bittivuoto.net -blogissa <<http://www.bittivuoto.net>>. Haettu Internet Archive-palvelun <<http://web.archive.org/>> kautta 8.4.2007.
- Laiho, Iiro. ”BBSLISTFI 3.9.2006” <<http://turkubox.kapsi.fi/bbslistfi.txt>> BBS-harrastaja Iiron kokoama purkkien yhteystietolista.
- Timo Söderholmin sähköpostihaastattelu 21.12.2006.
- Terho, Juha. Purkkien määrän kehitys. BBS-harrastaja Juha Terhon kokoama tilasto BBS-purkkien lukumäärästä. 8.10.2004.